

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kilpiö, Juha-Pekka; Rantama, Vesa

Title: Kuvitteellinen puutarha, oikeita rupikonnia

Year: 2018

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja & Runoyhdistys Nihil interit ry, 2018

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Kilpiö, J.-P., & Rantama, V. (2018, 24). Kuvitteellinen puutarha, oikeita rupikonnia. *Tuli & Savu*, (92), 2-5. <http://www.tulijasavu.net/2018/03/kuvitteellinen-puutarha-oikeita-rupikonnia/>

Juha-Pekka Kilpiö

Kuvitteellinen puutarha, oikeita rupikonnia

27.3.2018 :: Artikkelit, nro 92, Pääkirjoitukset

Koska ihmisen ja muitten eläinten kohtalot ovat vääjäämättä solmiutuneet keskenään, on selvää, että eläimet ovat olleet läsnä kirjallisuudessa jo alun pitäen. Eläimille on vanhastaan säilytetty symbolien ja allegorian painolastia, kun ne on pelkistetty esittämään ”yleisinhimillisiä” luonteenpiirteitä, mutta viimeistään modernismin jälkeen kirjallisuuden suhde eläimiin on monipuolistunut.

Viime vuosikymmenten aikana ekokriittinen ja sittemmin posthumanistinen tutkimus ovat korostaneet, että kirjallisia eläimiä on syytä tarkastella suhteessa todellisiin eläviin eläimiin. Kuten suomalaisen runouden lintukuvauksia tutkinut **Karoliina Lummaa** tiivistää, ”linnut tarkoittavat 1970-luvun luontoaiheisessa runoudessa yhä useammin - lintuja”. (Katso myös arvio Lummaan uudesta tutkimuksesta kritiikkiosastossa.) **Pauliina Haasjoki** puolestaan kirjoittaa *Planeetassa* (2016): ”Kiiltomadot eivät ole vertauskuva / ne ovat metsän aluskasvillisuudessa / kuin nousevassa katsomossa.”

Tutkimus voi elävöittää sekä lukemisen että runon teon käytäntöjä. Posthumanismi tarjoaa tuoreen vinkkelin kirjallisuuden ja runouden traditioon: kun purkaa allegorisen hierarkian, jopa eläinsatuja ja -faabeleita voi lukea siltä kantilta, mitä ne kertovat, niin, eläimistä. Samaan aikaan runouden ja tutkimuksen välille on syntynyt kiinnostavaa liittolaisuutta. Muodostuu symbioottisia suhteita, kun runoilijat ovat tietoisia tutkimuksesta - tämän voi huomata esimerkiksi **Mia Röngän** ja **Niina Oisalon** esikoiskokoelmissa - ja tutkijoiden täytyy puolestaan viedä analyysinsä seuraavalle tasolle.

Posthumanistinen käänne on noussut esiin monilla aloilla, mutta runoudella saattaa olla keskusteluun erityistä annettavaa. Teoksessaan *L'Animal que donc je suis* (2006, engl. *The Animal That Therefore I Am*, 2008), josta on tullut yksi modernin eläinfilosofian keskeisiä, **Jacques Derrida** toteaa heti aluksi, että filosofia ei itse asiassa riitä vaan runous on ainoa laji, jonka avulla voi yrittää ymmärtää jotain eläimestä. Jos eläintä voi ylipäätään ajatella, niin runoudessa. Ei kannata kavahtaa ajatusta, että tällöin runous voi olla nimenomaan väline, jonka avulla edistää kiireempiä ja pakottavampia päämääriä, ja että runous voi puhua jonkun muun asiassa kuin omassaan. Kaikkea mitä kirjallisuus kuvaa, se tietysti kuvaa ihmiskielen avulla - sitä suurempi on syy pyrkiä inhimillisen kokemuksen tuolle puolen.

Luonnontieteessä on nostettu viime aikoina esiin myös eläinten esteettiset kokemukset. Jo vuonna 1973 **Pekka Suhonen** kirjoitti esseessään ”Delfiini” (teoksessa *Delfiini*, joka ilmestyi Otavan Delfiinikirjat-sarjassa) juoksiaisten poetiikasta:

Jos minun sallitaan fantisoida, niillä olisi rakkauden kieli, pyyntikieli ja perheyhteisön kieli. Mutta lisäksi niillä olisi runous. [...] Niiden runoutta ei olisi talletettu muistiin - elleivät jotkut oppiriitoihin sortuvat maalla tepastelevat tiedemiehet sitä

nauhureillaan taltioi ja käännä ihmiskielelle - vaan se muuntuisi kuin homeerinen runous vanhalla ajalla.

Kaikesta huolimatta kulttuurihistoriallinen näkökulma voi yhä tarjota kohdallisia apuja, joilla lähestyä eläintä. Keskiaikainen bestiaari, mytologis-fantastinen kokoelma hirviöitä, taruelentoja ja kummia lajihybridejä, on tuottanut kiinnostavia mutaatioita myöhemminkin. Esimerkeistä käyvät **Borgesin Kuvitteellisten olentojen kirja** (1969, suom. 2009), tuore Poesiavihko *Kiinalainen yksisarvinen* (2017) - **Raisa Marjamäen** suomennos **Thomas L. Rowen** kiinalaisesta sanakirjasta - tai **Ibn Khalawayhin** luettelo arabiankielisistä leijonan nimistä (josta ilmestyi vastikään englanninnos *Names of the Lion* runoilija **David Larsenilta**). Kaikki nämä päätyvät problematisoimaan luonnontieteellistä taksonomiaa ja haastamaan lajirajojen perusteita. Borgesilla olentojen perusmuoto on kimaira, sekoitus eri lajeja, ja leijonan epiteetit muistuttavat, miten luvuttomia ovat luonteenpiirteet yhden lajin sisällä.

Vaikka eläinkirjallisuus on vanhastaan ollut inhimillistä, edes antropomorfismin ei tarvitse olla ihmiskeskeistä omaan napaan tuijottelua (muillakin istukkanisäkkäillä on napa). Sitä on mahdollista käyttää taktisiin tarkoituksiin, kuten **Jane Bennett** korostaa teoksessaan *Vibrant Matter* (2010). Sopiva annos antropomorfismia voi auttaa käsittämään, että ei-inhimilliset olennot, kuten bakteerit, joiden kanssa olemme intiimisti tekemisissä kaiken aikaa, ovat yhtä lailla aktiivisia toimijoita ja että kaikessa aineessa itse asiassa väreilee elämää ja voimia.

Tässä numerossa julkaisemme uutta ja luonnonkirjoltaan moninaista runoutta peräti seitsemältä tekijältä. Tekstit ulottuvat **Anne Molsän** kertovista runoista **Tiina Lehikoisen** uutiskollaasiin - ne olennoivat sanan kaikissa mielissä *lajien* runsautta.

Helinä Ääri on koonnut artikkeliinsa suomalaisesta runoudesta esimerkkejä broilereista 1930-luvulta eteenpäin, ja hän tarkastelee niitä vasten lihateollisuuden todellisuutta ja siinä tapahtuneita muutoksia. **Maria Matinmikon** poeettinen esse puolestaan pohtii kohtaamista eläinten kanssa ja mahdollisuuksia säilyttää niiden vieraus. Samalla se problematisoi muutenkin lajien rajaa siinä, miten se limittää esseitä ja kertovia katkelmia **Matinmikon** tulevasta teoksesta. **Daniel Heller-Roazenin** käännösessee puolestaan analysoi lon tarinaa **Ovidiuksen Muodonmuutoksista** ja tulee paljastaneeksi, että olemme eläimille velkaa kaiken kirjoituksen ja kielen säilymisen.

Näin vuoden ensimmäisessä numerossa lanseeraamme uuden ”Tulilanka”-palstan, jolla on tarkoitus käsitellä muun muassa ajankohtaisia ilmiöitä ja raportoida tapahtumista. Ensimmäisessä tekstissä **Oskari Rantala** tekee selkoa Jyväskylän yliopiston kirja-aiheisesta symposiumista.

Tuli & Savun toimitus aloittaa ensi numerosta lähtien uudessa kokoonpanossa. Tarjoa meille runoja tai juttuideoita tai anna muuten palautetta lukijana. Otamme vastaan myös etanapostia ja kirjekyyhkyjä. Seuraavan lehden teema on *1968*. Toivotamme hyvää kevättalvea Eläin-numeron parissa - lukekaa sitä eläimille tai, vielä parempaa, heidän kanssaan.

Juha-Pekka Kilpiö

Vesa Rantama